

5 RINKOS YDOS

- 5.1 Nuosavybės teisės ir sutarčių laikymosi užtikrinimas
- 5.2 Rinkos ydos ir valstybės vaidmuo
 - 5.2.1 Konkurencijos yda
 - 5.2.2 Viešosios prekės
 - 5.2.3 Išoriniai efektai
 - 5.2.4 Nepilnos rinkos
 - 5.2.5 Informacijos ydos
 - 5.2.6 Nedarbas, infliacija ir nepusiausvyra
 - 5.2.7 Rinkos ydų tarpusavio ryšys
- 5.3 Perskirstymas ir privalomos prekės
- 5.4 Dvi valstybės vaidmens perspektyvos
 - 5.4.1 Normatyvinė analizė
 - 5.4.2 Pozityvinė analizė
- 5.5 Antrojo geriausio teorija
- 5.6 Pagrindinės sąvokos

Pagrindiniai klausimai

1. Kokios yra pagrindinės priežastys kodėl rinkos nesugeba pasiekti efektyvių rezultatų?
2. Kokį vaidmenį vaidina valstybė, kad rinkos iš viso galėtų veikti?

3. Kodėl valstybė galėtų kištis į išteklių pasiskirstymą rinkoje, netgi jei jis yra Pareto efektyvus? Kas yra privalomos (merit) prekės? Koks yra valstybės vaidmuo perskirstyme?
4. Kas yra “rinkos ydų” požiūris į valstybės vaidmenį? Kokios yra alternatyvios perspektyvos analizuoti valstybės vaidmenį?

■ 4 paskaitoje paaiškinome **kodėl rinkos vaidina tokį svarbų vaidmenį** mūsų ekonomikose: **esant idealioms sąlygoms, jos užtikrina, kad ekonomika yra Pareto efektyvi**. Tačiau dažnai yra **nepasitenkinimas rinkomis**. Kai kurie iš nepasitenkinimų yra “stiklinė pustuštė, o ne pusiau pilna” tipo: žmonės mano, kad alternatyvus būdas organizuoti ekonomiką gali padaryti juos turtingesnius.

■ Tačiau **kai kurie nepasitenkinimo atvejai yra rimti**:

- dažnai **rinkos pagamina per daug vienu dalyku, kaip oro ir vandens tarša,**
- ir **per mažai kitų, kaip parama menui ar vėžio priešasčių tyrimai;**
- be to, **rinkos gali lemti situaciją kai dalis žmonių neturi už ką pragyventi.**

■ Per paskutiniuosius 100 metų ekonomistai skyrė milžinišką dėmesį suprasti aplinkybes, kuriomis rinkos yra efektyvios, ir aplinkybes, kada jos nesugeba pasiekti efektyvų rezultatų.

- Šioje paskaitoje apžvelgsime šias rinkos ydas ir priežastis kodėl valstybės kišasi į rinkas, netgi kai jos yra efektyvios.

5.1 Nuosavybės teisės ir sutarčių laikymosi užtikrinimas

- 4 paskaitoje paaiškinome kodėl rinkos gali pasiekti Pareto efektyvias pasekmes. Tačiau netgi tam, **kad rinkos veiktų, reikia valdžios, kad ši apibrėžtų nuosavybės teises ir užtikrintų sutarčių laikymąsi.**

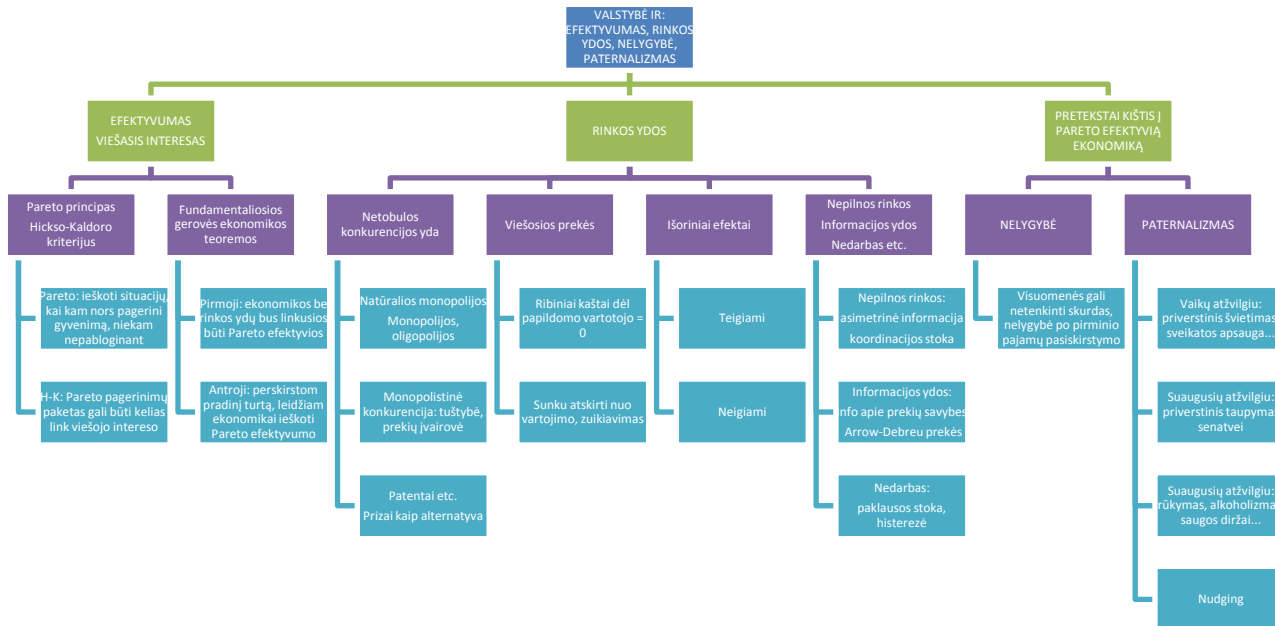
Diskusijai 5.1. Valstybė, taisyklės, pasitikėjimas ir viešasis rinkų kūrimas

- Kai kuriose visuomenėse žemė yra valstybinė (t.y. visuomeninė) ir kiekvienas joje gali ganyti savo gyvulius. Nei vienas neturi nuosavybės teisių į šią žemę, todėl **nei vienas neturi paskatų užtikrinti, kad nebūtų jos pereikvojimo.** Buvusiose komunistinėse šalyse nuosavybės teisės nebuvo apibrėžtos, todėl žmonės neturėjo pakankamai **paskatų gerinti ar išlaikyti savo laiptinių ar kiemų.** Rinkos ekonomikoje tokio remonto nauda atspindėtų nuosavybės rinkos kainoje.

- Panašiai, jei žmogus nori atlikti transakciją su kitu, **sutarties, kurią jie pasirašo, turi būti laikomasi.** Jei tokios galimybės nebūtų, bankai jums neskolintų, o jūs

nelaikytumėte juose indėlių. **Jei nebūtų privačios nuosavybės apsaugos, žmonės neturėtų pakankamai paskatų taupyti ir investuoti**, nes jų santaupas ir investicijas kas nors pasisavintų.

■ **Valstybės, gindamos piliečius ir jų turtą, versdamos laikytis sutarčių ir apibrėždamos nuosavybės teises, suteikia pagrindą rinkos ekonomikos veikimui.**

5.2 Rinkos ydos ir valstybės vaidmuo

■ Pirma fundamentali gerovės ekonomikos teorema teigia, kad ekonomika yra Pareto efektyvi tik esant tam tikroms aplinkybėms ar sąlygoms. **Yra 6 svarbios sąlygos, kurioms esant rinkos nėra Pareto efektyvios.** Jos vadinamos **rinkos ydomis** (market failures), ir jos gali būti **priežastis ar pretekstas įsikišti valstybei.**

5.2.1 Konkurencijos yda

■ Kad rinkos būtų Pareto efektyvios, turi būti **ideali konkurencija** (perfect competition) – t.y. turi būti pakankamai **didelis skaičius įmonių, kiekviena iš kurių manytų, kad negali paveikti kainų.**

■ Tačiau **kai kuriose šakose – telekomunikacijose, kai kurių žaliavų gavyboje, energetikoje – yra santykinai nedaug įmonių,** kartais kelios ar net viena, kuri turi didžiulę rinkos dalį. Kai rinkoje dominuoja vienintelė įmonė, ekonomistai vadina ją **monopolija** (monopoly); kai kelios įmonės, – **oligopolijomis** (oligopoly). Ir netgi kai yra daug įmonių, kiekviena jų gali **gaminti truputį skirtingą prekę** ir gali pamatyti, kad paklausos jos prekei kreivė yra žemėjanti. Ekonomistai tokią situaciją vadina **monopolistine konkurencija** (monopolistic competition). **Visose šiose situacijose,**

konkurencija nukrypsta nuo idealios konkurencijos idealo, kur kiekviena įmonė yra tokia nedidelė, kad nesitiki paveikti kainų.

Diskusijai 5.2. Tuštybė ir vyraujanti rinkos struktūra

- Svarbu pripažinti, kad **esant šioms aplinkybėms, įmonės gali aktyviai konkuruoti viena su kita, ir gali atrodyti, kad rinkos ekonomika gali “veikti” ta prasme, kad gaminamos prekės kurias vartotojai mielai perka.**
- **Pirma fundamentali gerovės ekonomikos teorema, kad rinkos ekonomikos yra Pareto efektyvios, reikalauja daugiau nei kad būtų tam tikra konkurencija.** Kaip pamatėme praėjusioje paskaitoje, **Pareto efektyvumas apima griežtas sąlygas, t.y. mainų, gamybos ir prekių rinkinio efektyvumo,** ir šios sąlygos patenkinamos tik jei kiekviena įmonė ir namų ūkis mano, kad jie neturi įtakos kainoms.
- Yra keletas priežasčių kodėl konkurencija gali būti ribota. Kai vidutiniai **gamybos kaštai mažėja kai įmonė gamina daugiau⁹,** didesnė įmonė turės konkurencinį pranašumą mažos atžvilgiu. Gali būti netgi **natūrali monopolija** (natural

⁹ Mažėjantys vidutiniai kaštai reiškia didėjančią masto grąžą, t.y. gamybos veiksnių kiekio padvigubinimas daugiau nei dvigubai padidins gamybą.

monopoly), t.y. **situacija kai yra pigiau vienai įmonei pagaminti visą produktą, nei jei jį gamintų kelios įmonės**. Netgi kai nėra natūralios monopolijos, gali būti efektyvu, kai yra tik kelios įmonės.

Diskusijai 5.3. Ar verta Lietuvoje turėti kelias mobilaus ryšio bendroves?

■ Dideli pervežimo kaštai reiškia, kad **prekės, parduodamos įmonės vienoje vietoje, nėra idealus pakaitalas prekėms, parduodamoms kitoje vietoje**. Nepilna informacija gali taip pat lemti, kad jei įmonė padidina kainą, ji **nepraras visų savo klientų**, ji tik susiduria su žemėjančia paklausos kreive. Įmonės gali taip pat užsiimti **strateginiais veiksmais, kad neskatintų konkurencijos**. Jos gali grasinti sumažinti kainas, jei į rinką nori įeiti potencialus konkurentas ir t.t.

Diskusijai 5.4. Kiek yra prekių? Arrow-Debreu prekės

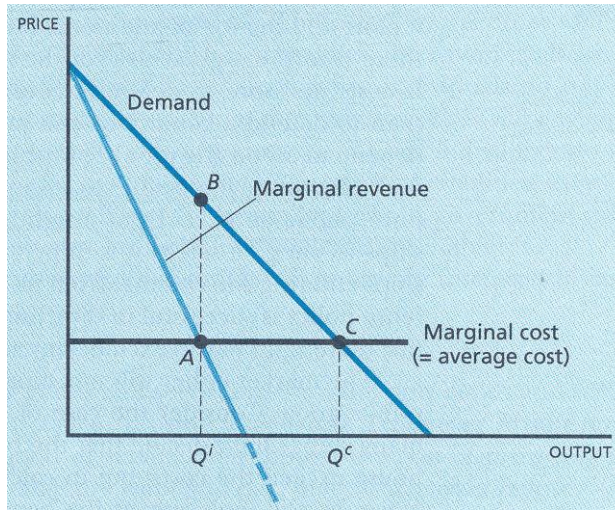
■ Galų gale, kai kurie **konkurencijos netobulumai kyla dėl valstybės veiksmų**. Valstybės išradėjams išduoda **patentus** (patents) – išskirtines teises į išradimą. Nors patentai yra svarbūs sukuriant **paskatas diegti naujoves**, jie konkurenciją produktų rinkoje padaro netobulą. Tokių įmonių kaip Xerox, Polaroid, IBM ir pan.

dominavimas rinkoje rėmėsi patentais. **Netgi nesant patentų, faktas, kad išradėjai turi kai kurią informaciją (žinias), kuri nėra laisvai prieinama kitiems, gali leisti susikurti dominuojančią rinkos poziciją.**

Diskusijai 5.5. Patentų humaniškumas ir prizų sistema vietoje patentų

- Lengva pamatyti kodėl netobula konkurencija lemia ekonominį neefektyvumą. Anksčiau pamatėme, kad **esant tobulai konkurencijai, įmonės gamina Pareto efektyviame lygyje. Jos nustato kainą, kuri lygi ribiniams kaštams. Į kainą galima žiūrėti kaip į ribinės naudos vartotojui iš papildomo prekės vieneto matą.** Tokiu būdu, esant konkurencijai, ribinė nauda lygi ribiniams kaštams.
- **Esant netobulai konkurencijai, įmonės prilygina papildomas pajamas, kurias jos gauna iš papildomo parduoto vieneto (ribines pajamas) ribiniams kaštams.** Esant žemėjančiai paklausos kreivei, **ribinės pajamos turi 2 sudėtines dalis.** Kai įmonė parduoda papildomą vieneta, ji gauna vieneto kainą, tačiau tam, **kad parduotu papildomą vieneta, ji turi sumažinti kainą, kurios ji prašo už tą vieneta, ir visiems kitiems vienetams,** t.y. paklausos kreivė yra žemėjanti.
- **Pajamos, gautos iš papildomo vieneto, yra jo kaina minus pajamos prarastos dėl kitų vienetų kainos sumažėjimo.** Tokiu būdu, **ribinė nauda yra mažesnė nei kaina.**

■ ⇒ Pav. 5.1 parodo paklausos kreivę ir ribinių pajamų kreivę, kuri yra žemiau paklausos kreivės. Konkurencinė pusiausvyra būtų taške Q^c , o **netobulos konkurencijos pusiausvyra** yra taške Q^i , **gerokai mažesniame gamybos lygyje. Šis gamybos sumažėjimas yra neefektyvumas dėl netobulos konkurencijos.**

Pav. 5.1. Monopolijos kainodara

Monopolijos gaminamas kiekis yra mažesnis nei konkurencinės ekonomikos įmonės gamybos lygis ar gamybos lygis, kuriame pelnas lygus nuliui. Todėl yra gerovės nuostoliai.

- Žinoma, jei yra **natūrali monopolija** su mažėjančiais vidutiniais kaštais ir su ribiniais kaštais žemiau vidutinių kaštų,¹⁰ – **konkurencija nėra įmanoma**. Jei įmonė nustatytų kainą, kuri būtų lygi ribiniams kaštams (kaip būtų konkurencijos atveju), ji **dirbtų nuostolingai**, nes **ribiniai kaštai yra mažesni nei vidutiniai kaštai**.
- Netgi tokiu atveju **privati monopolija dažniausiai ima didesnę kainą nei valstybės valdoma monopolija**. Privati monopolija siektų **maksimizuoti pelną**, o valstybinė gali siekti dirbti bent jau **neunuostolingai**.

5.2.2 Viešosios prekės

- Yra prekių, kurių rinka arba **nesiūlys, arba siūlys nepakankamai**. Pavyzdys yra **krašto apsauga, nedidelis švyturys** ir pan.

¹⁰ Kai vidutiniai kaštai mažėja, ribiniai kaštai visada bus mažesni už vidutinius kaštus.

- Minėtos prekės yra vadinamos **grynosiomis viešosiomis prekėmis** (pure public goods). Jos turi **2 svarbias savybes**:
 - **pirma**, nėra jokių papildomų kaštų kai papildomas vartotojas ima naudotis šių prekių teikiama nauda; formaliai, **ribiniai kaštai lygūs nuliui**. Tiek pat kainuoja išlaikyti armiją 1 000 000 ir 1 000 001 žmogui. Švyturys daugiau nekainuoja, jei pro jį praplaukia daugiau ar mažiau laivų;
 - **antra** savybė yra ta, kad paprastai yra sunku neleisti žmonėms naudotis grynąja viešąja preke. Jei ant marių kranto pasistatysiu nedidelį švyturį kad saugiai grįžčiau iš žvejybos, yra sunku ar net neįmanoma man užkirsti kelią kitiems laiveliams naudotis švyturio teikiamomis navigacinėmis paslaugomis.

- **Rinka arba neteiks grynujų viešųjų prekių arba teiks nepakankamą jų kiekį.** Švyturio atveju didelis laivininkystės magnatas, turintis daug laivų, gali nuspręsti, kad nauda, kurią jis pats gauna iš švyturio, viršija kaštus, tačiau skaičiuodamas kiek švyturių statyti, jis žiūrės tik į naudą, kurią gauna jis, o ne kiti.

- Todėl bus švyturių, kurių bendroji nauda (apimant visų įmonių visus laivus, kurie naudosis švyturio paslaugomis) viršytų kaštus, tačiau nauda bet kuriai atskirai įmonei nebus didesnė už kaštus. **Tie švyturiai taip ir nebus pastatyti ir tai yra neefektyvu.** Faktas, kad privati rinka negamina, ar gamina nepakankamą viešųjų prekių kiekį, yra **priežastis daugeliui valstybės veiklų**. Detaliai viešąsias prekes aptarsime 8 paskaitoje.

5.2.3 Išoriniai efektai

- Yra daug atvejų kai **žmogaus ar įmonės veiksmai veikia kitus žmones ar įmones:**
 - kai viena **įmonė padidina kaštus** kitoms firmoms, tačiau jų **nekompensuoja**;
 - ar, priešingai, kai viena **įmonė teikia naudą** kitoms firmoms, tačiau **negauna atlygio už tai**.
- **Oro ir vandens tarša** yra svarbus pavyzdys. Kai vairuoju **mašiną be katalizatoriaus**, mažinu oro kokybę ir, tokiu būdu, padidinu kaštus kitiems. Panašiai, **chemijos gamykla, kuri išleidžia atliekas į upę**, padidina **kaštus pasroviui esantiems** vandens vartotojams, kurie turi išleisti reikšmingą pinigų kiekį, kad galėtų išvalyti tą vandenį tolesniam naudojimui.
- Atvejai, kai vieno veiksmai užkrauna kaštus kitiems, vadinami **neigiamais išoriniais efektais** (negative externalities). Tačiau **ne visi išoriniai efektai yra neigiami**. Yra svarbių teigiamų išorinių efektų atvejų, kai vieno veiksmai teikia naudą kitiems. **Jei pasistatysiu architektūros šedevrą, mieste bus daugiau turistų**. Jei įrengsiu gražų **sodą**, kaimyno **bitės** sunėš jam daugiau medaus.

- Yra gausybė išorinių efektų pavyzdžių. **Papildoma mašina užkimštame kelyje padidins taršą, sumažins bendrąjį greitį, padidins avarijos tikimybę. Papildomas žvejys paliks mažiau žuvies kitiems, dar vienas naftos grežinys tame pačiame telkinyje paliks mažiau naftos kitiems. Jei yra tokie išoriniai efektai, išteklių pasiskirstymas rinkoje nebus efektyvus.**
- Kadangi žmonės **nepilnai užmoka** už neigiamus išorinius efektus kuriuos sukuria, jie **gamins per daug**. Priešingai, jei žmogus gauna **ne visą naudą iš veiklos, sukuriančios teigiamus išorinius efektus, jis šia veikla užsiims per mažai**. Tokiu būdu, **be valstybės įsikišimo**, pavyzdžiui, **teršimo lygis bus per didelis**.
- Išoriniai efektai ir aplinkos apsaugos politika bus detalčiau aptarti atskirose paskaitose.

5.2.4 Nepilnos rinkos

- **Grynosios viešosios prekės ir paslaugos yra ne vienintelės** prekės ir paslaugos, kurių **privati rinka nesugeba pateikti pakankamai**. Kai privačios rinkos nesugeba pateikti prekių ar paslaugų nors jų **pagaminimo kaštai yra mažesni nei kaina, kurią žmonės pasiruošę sumokėti**, yra rinkos yda, kurią vadiname **nepilna rinka** (incomplete market) (kadangi pilna rinka pateiktų visas prekes ir paslaugas, kurių

gamybos kaštai yra mažesni už kainą, kurią žmonės pasiruošę sumokėti). Kai kurie ekonomistai mano, kad **privačios rinkos ypač nesėkmingai teikia draudimą ir paskolas**, ir kad dėl to yra erdvė valstybės veiklai šiose srityse.

■ **Draudimas...** Privati rinka **neteikia draudimo nuo daugelio svarbių rizikų**, su kuriomis susiduria žmonės ir įmonės, nors draudimo rinkos yra gerokai geresnės šiandien, nei jos buvo prieš 100 metų. **Valstybės ėmėsi kelių draudimo programų**, bent jau iš dalies motyvuodamos tai šia rinkos yda.

■ 1933 m. po bankų žlugimo Didžiosios depresijos metu, JAV vyriausybė įkūrė Federalinę **indėlių draudimo** korporaciją. Bankai moka korporacijai metines premijas, iš kurių būtų kompensuojami indėlininkų santaupų praradimai dėl bankų nemokumo. Tą padarė **daug kitų šalių**. Vyriausybės taip pat buvo aktyvios teikdamos **draudimą nuo potvynių**. Po 2001 m. rugsėjo 11 d. terorizmo aktų **daug draudimo kompanijų nenori teikti draudimo nuo teroro aktų**, todėl vėl turi įsikišti vyriausybė.

■ Panašiai, **valstybės draudžia ūkininkų pasėlius**, kadangi rinkos kartais to nesugeba padaryti (ar gudrūs ūkininkai nenori draustis:). Ji teikia **nedarbo draudimą, sveikatos draudimą pagyvenusiems** (JAV per Medicare programą).

■ ... **ir kapitalo rinkos**. Prieš kelis dešimtmečius **valstybės ėmėsi aktyvaus vaidmens ne tik taisyti rizikos rinkos trūkumus, tačiau ir švelninti netobulos kapitalo**

rinkos efektus. Daug valstybių ėmė **garantuoti paskolas studentams**, taip palengvinant jų gavimą mokslui finansuoti.

■ Valstybės taip pat **palengvina hipotekos paskolų gavimą** arba finansuoja šias paskolas, jos **kredituoja užsienio prekybą per eksporto – importo bankus**, teikia paskolas **mažiems verslams** ir t.t. Prieš šių programų įvedimą **gauti minėtas paskolas rinkoje būdavo labai sunku**. Kadangi rinkos to nedaro, kai kurios **valstybės ėmė leisti infliacija indeksuotas obligacijas**, garantuojant, kad jų realios vertės nesumažins infliacija.

■ Klausimas **kodėl kapitalo ir draudimo rinkos yra netobulos** buvo labai nagrinėjamas per paskutinius dešimtmečius. Buvo bent jau **3 skirtingi atsakymai**, ir kiekvienas iš jų yra savaip teisingas.

■ Vienas koncentravosi į **inovacijas** (innovations): esam pripratę, kad vis atsiranda naujų produktų, tokių kaip CD, iPhone, Facebook. Tačiau taip pat yra **inovacijos ir ekonomikos veikime – inovacijos kuriant naujas rinkas, apimant naujų vertybinių popierių ir naujų draudimo rūšių atsiradimą**.

Diskusijai 5.6. Kodėl ne visos inovacijos naudingos visuomenei (finansų pasaulis)

- Šių naujų produktų įvedimas susijęs su antru paaiškinimu – **transakcijų kaštais**. (transaction costs). Yra **brangu sukurti rinką ir naują produktą**. Draudimo įmonė gali nenorėti tai daryti, jei nėra tikra, kad **bus pakankamai klientų**. Nėra **efektyvios “patentų apsaugos”** (paklauskite Kinijos:) ir, pasekmėje, bus nepakankamai investuojama į inovacijas.
- Trečias paaiškinimas remiasi **informacijos asimetrija** (asymmetric costs) ir **privertimo vykdyti kontraktą kaštais** (enforcement costs)¹¹. **Draudimo kompanija dažnai yra mažiau informuota apie kliento rizikų pobūdį, nei jis pats**. Kai dvi transakcijos šalys turi skirtingą informaciją, sakome, kad yra **informacijos asimetrija** (informatikon asymmetry).

Diskusijai 5.7. Susikurkite privačią sveikatos draudimo bendrovę...

- Tokiu būdu, valstietis gal ir norės pirkti draudimą nuo blogo derliaus, tačiau draudimo įmonė pati įvertins riziką, ir, atitinkamai, prašys tam tikro dydžio draudimo įmokos. Tačiau **jei ji pervertins riziką, įmoka bus per didelė, ir valstietis nepirks poliso**. Jei

¹¹ Plačiau žr. straipsnį “Nobelio 2001 m. ekonomikos mokslų premijos laureatai”, *Pinigų studijos*, 2001, Nr.1 (http://www.lb.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos2002_1/nobel.pdf).

draudimo įmonė nepakankamai įvertins riziką, **premija bus per maža**: valstietis pirks polisą, tačiau, vidutiniškai, draudimo įmonė **praras pinigus**.

■ **Kai panaši informacijos asimetrija yra didelė, rinkos neegzistuos**. Tai ypač aštri problema **privataus sveikatos draudimo rinkoje**.

■ Panašiai, **kapitalo rinkoje skolintojai rūpinasi, kad atgautų pinigus**. Jie sunkiai gali atskirti, **kurie besiskolinantieji tikėtinai gražins paskolą**. Ypač ši problema aštri su tokiomis paskolomis kaip **studentų paskolos, kurios nėra padengtos materialiu užstatu**, priešingai nei **hipotekos paskolų** atveju, kai bankas, pardavęs užstatą tikisi susigrąžinti paskolą.

■ **Bankas susiduria su dilema**: jei jis **padidins palūkanų normą**, kad padengtų nuostolius dėl negrąžintų paskolų, jis gali pamatyti, kad **nemokumas iš tikrųjų padidėja**, nes tie, kurie žino, kad **rengiasi gražinti, atsisako skolintis**, o tie, kurie **neplanuoja gražinti, skolinasi bet kokia kaina**, nes vis tiek negrąžins.

■ Šis fenomenas vadinamas **prastu pasirinkimu** (adverse selection). Jis vaidina svarbų vaidmenį **sveikatos draudimo rinkoje**. Gali atsitikti taip, kad **nėra tokios palūkanų normos**, kurios bankas prašytų už, tarkime, paskolas studentams (be valstybės subsidijos) ir kuri duotų laukiamą grąžą, kuri būtų suderinama su alternatyviaisiais kitų investicijų kaštais.

■ **Asimetrinės informacijos ir privertimo vykdyti kontraktą kaštų problema paaiškina kodėl daug rinkų nėra**¹². Priežastys, kodėl neegzistuoja rinkos, gali turėti pasekmes tam, kaip valstybės gydo rinkos ydą. **Valdžia taip pat turi transakcijos kaštus, privertimo kaštų problemą ir informacijos asimetriją**, nors daugeliu atveju jos skiriasi nuo atitinkamų privataus sektoriaus problemų. Tokiu būdu, **kurdamos paskolų programas ar besikišdamos į kapitalo rinkas, valstybės turi neužmiršti, kad jos taip pat yra dažnai mažiau informuotos, nei besiskolinantieji.**

■ **Papildančios rinkos.** Galų gale yra problema, kad **nėra tam tikrų papildančių rinkų**. Tarkime, kad **visi žmonės geria kavą tik su cukrumi**. Tarkime, kad be kavos rinkos nėra cukraus rinkos. Jei negaminamas cukrus, verslininkas, galvojantis ar imtis kavos gamybos, to nesiims, nes nieko neparduos. Analogiškai būtų ir su cukraus rinka. Tačiau, **jei du verslininkai susitartų, būtų rinka ir kavai, ir cukrui**. Kiekvienas, **veikdamas atskirai, negalėtų siekti viešojo intereso**, tačiau veikdami kartu – galėtų.

¹² Pagrindiniai straipsniai apie šią problemą yra George Akerlof (1970), "[The Market for Lemons: Qualitative Uncertainty and the Market Mechanism](#)," *Quarterly Journal of Economics*, 84, 488-500; Michael Rothschild and Joseph Stiglitz (1976), "[Equilibrium in Competitive Insurance Markets: An Essay on the Economics of Imperfect Information](#)," *Quarterly Journal of Economics*, 90, 629-50.

- Šis pavyzdys yra paprastas ir, jei būtų koordinacija tarp potencialių cukraus ir kavos gamintojų, nereikėtų vyriausybės kišimosi. **Tačiau yra daug atvejų kai reikia labai sudėtingos koordinacijos tarp daugelio asmenų**, ypač besivystančiose šalyse, ir **gali reikėti valstybinio planavimo**. **Jei rinkos būtų pilnos, kainos atliktų šią “koordinavimo” funkciją.**

5.2.5 Informacijos ydos

- Dalis valdžios veiklų yra motyvuota netobula informacija, kurią turi vartotojai, ir įsitikinimu, kad rinka teikia per mažai informacijos. Pavyzdžiui, tikrosios kredito kainos teisės aktai reikalauja skolintojus informuoti besiskolinančiuosius apie efektyviają jų mokamą paskolų palūkanų normą. Valstybės išleidžia daug teisės aktų, reguliuojančių prekių žymėjimą ir informacijos apie prekės saugumą, galiojimą, kilmės šalį, vaistų pašalinius poveikius ir pan. atskleidimą.

- Informacijos atskleidimo reguliavimo oponentai teigia, kad:
 - pati konkurencinė rinka suteikia paskatas firmoms atskleisti būtina informacija;
 - kad vartotojai mažai kreipia dėmesio į tą informaciją, kurią įstatymas reikalauja atskleisti;

- be to, tai **brangiai kainuoja** tiek valdžiai, kuri turi **prižiūrėti atskleidimą**, tiek **firmoms**.
- Šio reguliavimo **šalininkai teigia**, kad nors yra sunku administruoti, tačiau, jis **rinkoms yra būtinas**.
- Valstybės vaidmuo gydant informacijos ydas yra **didesnis**, nei ginti paprastus vartotojus ir investuotojus. **Informacija daugeliu atžvilgiu yra viešoji prekė** – duodant informaciją papildomam žmogui, nesumažinamas jos kiekis kitiems.
- **Efektyvumas reikalauja**, kad **informacija būtų laisvai dalinama** ar, tiksliau, kad jos **kaina atspindėtų faktinius jos skleidimo kaštus**. Privati rinka dažnai teikia **nepakankamą kiekį informacijos**, lygiai kaip ji teikia per mažai kitų viešųjų prekių. Žymiausias valstybės vaidmens pavyzdys šioje srityje yra **orų tarnyba**.
- Yra įvairios kitos rinkos ydos, siejamos su netobula informacija. **Viena iš fundamentalių gerovės ekonomikos teoremų prielaidų buvo tobula informacija**, ar tiksliau, kad **niekas, ką daro įmonės ar namų ūkiai, neturi įtakos įsitikinimams ar informacijai**. Faktiškai, **daug ekonominės veiklos yra nukreipta į informacijos gavimą** – darbdaviai mėgina išsiaiškinti ar kandidatas į darbą yra tinkamas, skolintojai mėgina sužinoti ar paskola grįš, investuotojai nori išsiaiškinti ar jų investicija bus gera ir t.t.

- **Informacijos problemos yra kelių valstybės programų pagrindas.** Pavyzdžiui, daug problemų **sveikatos apsaugos** sektoriuje bendrai ir sveikatos draudimo rinkoje ypač, yra informacijos problemų pasekmė.
- **R&D. Ištekliai skirti gaminti naujas žinias – išlaidos tyrimams – yra ypač svarbi išlaidų informacijai kategorija.** Vėlgi, fundamentalios gerovės ekonomikos teoremos, kurios yra įsitikinimo rinkos ekonomikos efektyvumu pagrindas, daro prielaidą, kad yra esamas kiekis informacijos apie technologiją, todėl reikia klausti kaip ekonomika paskirsto išteklius tyrimams ir produktų kūrimui. Deja, **rinka gali neužtikrinti pakankamo kiekio išlaidų tyrimams ir produktų kūrimui, nes įmonėms sunku užkirsti kelią idėjų nutekėjimui, dizaino ar produkto kopijavimui, pramoniniam šnipinėjimui** ir pan.

Diskusijai 5.8. R&D ir valstybės vaidmuo

5.2.6 Nedarbas, infliacija ir nepusiausvyra

- Turbūt labiausiai pripažintas rinkos ydos simptomas yra **periodiniai tiek darbo, tiek kapitalo nevisiško panaudojimo epizodai**, kurie šimtmečius kankino

kapitalistines ekonomikas. Nors šie nuosmukiai ir depresijos buvo gerokai sušvelninti po Antrojo pasaulinio karo, galbūt iš dalies dėl valstybių politikos, nedarbo lygis vis dar kartais yra >10 procentų, ypač Europoje, Tai yra vis tiek mažiau nei Didžiojo nuosmukio metu, kai nedarbas, pavyzdžiui, JAV pasiekė 24 procentus. **2008-2009 metų Didysis nuosmukis dar kartą priminė apie šią rinkos ydą.**

■ Dauguma ekonomistų mano, kad **dideli nedarbo lygiai yra pirminis (*prima facie*) įrodymas, kad kažkas rinkoje yra negerai**. Šias darbo rinkos ydas nagrinėja makroekonomika, tačiau dalis problemų yra susijusios su mokesčių ir socialine politika.

5.2.7 Rinkos ydų tarpusavio ryšys

- Rinkos ydos, kurias aptarėme, **nėra visiškai nepersidengiančios**:
- **informacijos problemos dažnai paaiškina dalį nesančių rinkų ydos**;
 - **išoriniai efektai dažnai kyla dėl nesančių rinkų**: jei žvejai būtų efektyviai priversti mokėti kainą už žvejybos plotų naudojimą, t.y. **jei būtų rinka žvejybos teisėms – nebūtų žuvų kiekio pereikvojimo problemos**;
 - **viešosios prekės yra kartais laikomos kraštutiniais išorinių efektų atvejais**, kur kiti gauna tokią pat naudą iš mano pagamintos prekės, kiek ir aš pats;
 - dauguma naujų **nedarbo tyrimų sieja jį su kitomis rinkos ydomis**, pavyzdžiui, **histereze dėl informacijos asimetrijos**.

Apibrėžimas 5.1. Histerezė (hysteresis)

Terminas, kurį vartoja mokslininkai apibūdinti aplinkybėms, kuriomis **systemos pusiausvyra priklauso nuo jos ankstesnių būsenų** (path dependency). Ekonomikoje jis dažniausiai vartojamas nagrinėjant nedarbo lygį, kai pusiausvyra laikoma priklausoma nuo trajektorijos, t.y. nuo nedarbo ankstesnių reikšmių.

Žr. R. Cross, *Unemployment, Hysteresis and Natural Rate Hypothesis*, Oxford: Blackwell, 1988.

Apibendrinimas 5.1. Šešios pagrindinės rinkos ydos

1. Netobula konkurencija
2. Viešosios prekės
3. Išoriniai efektai
4. Nepilnos rinkos
5. Netobula informacija
6. Nedarbas ir kiti makroekonominiai sukrėtimai

Intarpas 5.1. Rinkos ydos: paaiškinimas ar pretekstas?

Žemės ūkio produktų kainų rėmimo programos iliustruoja atvejį kai **apeliavimas į rinkos ydas yra daugiau pretekstas** programai, nei rimtas pagrindas jai. Yra svarbios rinkos ydos žemės ūkyje. **Kainos ir gamyba yra labai nepastovūs**. Ūkininkai kartais **negali nusipirkti draudimo**, kad apsaugotų nuo kainų ar gamybos svyravimų. Nors jie galėtų sumažinti jų pažeidžiamumą kainų svyravimo rizikai prekiaudami **ateities ir išankstinių sandorių rinkose**, šios rinkos yra labai spekuliacinės ir ūkininkai nerimauja, kad jie negalės šiose rinkose deramai prekiauti. Pavyzdžiui, tarptautinėje rinkoje yra keli labai dideli prekiautojai kviečiais, kurie turi daugiau informacijos. Pasekmėje, ūkininkų požiūris į prekybą ateities sandorių rinkoje yra kaip į nelygias žaidimo taisykles.

Dėl ko ūkininkai iš tikro nerimauja, yra **ne kainų nepastovumas, o pajamų nepastovumas**. Programos stabilizuoti kainas nevisiškai stabilizuoja pajamas, nes **pajamos priklauso ir nuo kainų, ir nuo gamybos kiekio**. Iš tikrųjų, kai kuriais atvejais, **kainų stabilizavimas gali net padidinti pajamų nepastovumą**. Paprastai, kainos padidėja kai, vidutiniškai, sumažėja kiekiai (derliai). Jei kainos padidėtų proporcingai, tada pajamos liktų pastovios. Tokioje situacijoje kainų stabilizavimas padidina pajamų nepastovumą.

Kainų paramos programos yra taip pat dažnai pateisinamos kaip pagalba skurstantiems ūkininkams – reaguojant į rinkos ydą tinkamai pasiskirstyti pajamas. Tačiau kritikai klausia, kodėl skurstantys ūkininkai nusipelno pagalbos, o ne skurstantys žmonės bendrai? Be to, kainų paramos programos duoda pagalbą priklausomai nuo to kiek ūkininkas gamina. Tokiu būdu, dideli ūkininkai gauna gerokai daugiau nei nedideli ūkininkai.

Jei žemės ūkio programų tikslas būtų ištaisyti šias rinkos ydas, tada jos gerokai skirtųsi. Faktiškai, pagrindinis žemės ūkio programų tikslas yra išteklių transferas, t.y. subsidijuoti ūkininkus (ir ne tik skurstančius), o ne ištaisyti rinkos ydą. Programos slepia didelę dalį kaštų, nes tik dalis atspindi biudžete, o didžioji dalis sumokama vartotojų, kurie moka didesnes kainas.

Rinkos ydų metodas yra **pretekstas** tokioms programoms, o ne pagrindas. Todėl reikia atidžiau **žiūrėti į specialių interesų grupių veiksmus**.

5.3 Perskirstymas ir privalomos prekės

■ Jei neįsikiša valstybė, **rinkos ydos lemia ekonominę neefektyvumą**. Tačiau **netgi jei ekonomika būtų Pareto efektyvi, yra 2 papildomi argumentai valstybės įsikišimui**.

- **Netenkina pajamų pasiskirstymas.** Faktas, kad ekonomika yra Pareto efektyvi, nieko nepasako apie pajamų pasiskirstymą. Konkurencinės rinkos gali labai nelygiai paskirstyti pajamas, todėl kai kurie žmonės neturės pakankamai išteklių pragyventi. **Viena iš svarbiausių valstybės veiklų yra perskirstyti pajamas.** Tai aiškiai išreikštas tikslas tokių gerovės programų kaip **socialinės pašalpos ar maisto talonai**. Kaip sistemingai nagrinėti pasiskirstymo klausimus aptarsime kitoje paskaitoje.
- **Savo intereso labui.** Antra priežastis valstybei kištis į Pareto efektyvią ekonomiką yra dėl susirūpinimo, kad žmonės gali neveikti savo geriausio intereso labui. Yra dažnai teigiama, kad žmogaus individualus supratimas kas yra jo gerovė gali būti nepatikimas kriterijus spresti apie tą gerovę.
- Netgi **pilnai informuoti vartotojai gali daryti „blogus“ sprendimus**. Žmonės **rūko**, nors tai kenkia jų sveikatai, ir net kai jie patys žino, kad tai negerai. Žmonės nesugeba užsisiegti **saugos diržų**, nors tai gerokai padidina išgyvenimo tikimybę avarijos atveju ir žmonės tai žino. Žmonės **nepakankamai sutaupo savo senatvei**.
- Yra nemažai tokių, kurie tiki, kad **valstybė turėtų kištis tokiais atvejais**, kur žmonės iš pirmo žvilgsnio nedarą kas yra jiems geriausia. Šis kišimasis yra platesnis, nei tik teikti informaciją. **Prekės, kurias valstybė verčia žmones vartoti, kaip saugos**

diržai, **pradinis išsilavinimas** ar **įmokos (viešajam) pensijų fondui**, yra vadinamos **privalomosiomis prekėmis** (merit goods).

■ Požiūris, kad valstybė turėtų kištis, kadangi ji žino, kas yra geriausia žmonėms geriau nei jie patys, vadinamas **paternalizmu** (paternalism). Paternalistinis argumentas valstybės veiklai gerokai **skiriasi nuo aukščiau aptarto išorinių efektų argumento**.

■ Galima būtų teigti, kad rūkymas sukelia vėžį, ir kad žmonės, kurie suserga, bus gydomi viešosiose ligoninėse ar bus finansuojami viešųjų fondų, todėl **rūkantys padidina kaštus nerūkantiems**. Tačiau ši **problema gali būti sprendžiama verčiant rūkančius pilnai padengti kaštus**, pavyzdžiui, per **akcizą cigaretėms**.

■ Arba galima teigti, kad **rūkymas viešose vietose padidina kaštus nerūkantiems**. Tačiau ši **problema gali būti sprendžiama tiesiogiai, uždraudžiant rūkyti viešosiose vietose**. Tie, kurie laikosi paternalistinio požiūrio, teigia, kad žmonėms **neturėtų būti leidžiama rūkyti net jų būstuose**, netgi jei mokestis, kurį moka rūkantieji, visiškai atsižvelgia į išorinius kaštus kitiems.

■ Nors tik keli laikosi tokio kraštutinio paternalistinio požiūrio rūkymo atžvilgiu, šis paternalistinis vaidmuo neabejotinai vyrauja kai kuriose srityse, pavyzdžiui, **valstybės**

politika **narkotikų atveju**. Be to, prisiminkite **alkoholio prohibicijos** laikus JAV 4 deš. ir M.Gorbačiovo “sausus” laikus TSRS.

Diskusijai 5.9. Žalieji-valstiečiai, ministras Veryga ir alkoholio politika

■ **Antipaternalistai**. Priešingai paternalistiniam požiūriui, yra **liberalių ekonomistų ir socialinių filosofų, kurie mano, kad valstybė turėtų gerbti vartotojų pirmenybes**. Nors kartais gali būti atveju, kurie pateisina paternalistinį valstybės vaidmenį, šie ekonomistai teigia, kad faktiškai yra **neįmanoma atskirti tokius atvejus**.

■ Todėl jie nerimauja, kad jei valstybė prisiima paternalistinį vaidmenį, **specialios interesų grupės mėgins naudoti valstybę, kad prastumtų savo požiūrius kaip žmonės turėtų elgtis ar vartoti**.

■ **Skepsis dėl antipaternalizmo**. Yra 2 svarbios išlygos bendrajam požiūriui prieš valstybės paternalizmą. **Pirma** susijusi su **vaikais**. Kažkas turi daryti **paternalistinius sprendimus vaikų vardu**, arba **tėvai, ar/ir valstybė**, ir yra nuolatiniai ginčai dėl tinkamo funkcijų pasidalijimo tarp abiejų.

- Kai kas laiko **vaikus tarytum tėvų nuosavybe**, teigiant, kad tėvai vieni turėtų rūpintis vaikais. Tačiau dauguma teigia, kad **valstybė turi tam tikras funkcijas** kaip, pavyzdžiui, užtikrinti, kad kiekvienas **vaikas gautų švietimą** ir kad tėvai **neatskirtų vaikų nuo sveikatos apsaugos, nežalotų jų fiziškai ar psichologiškai**.
- **Antra išlyga susijusi su situacijomis kai valstybė negali**, bent jau be sunkumų, **įsipareigoti susilaikyti nuo pagalbos žmonėms, kurie daro prastus sprendimus**. Pavyzdžiui, žmonės, kurie **netaupo pensijai**, tampa našta likusiai visuomenei ir tai suteikia pagrindą būti **socialinės apsaugos sistemai su priverstiniu taupymu** (forced saving).
- Yra kiti atvejai, kai žmonės, kurie nesugeba imtis tinkamų atsargos priemonių, tampa našta visuomenei ir krizės atveju **gailėsčio jausmas neleidžia paprasčiausiai pasakyti, kad “turėjai pats apsisaugoti”**. Dėl šių priežasčių **valstybė arba verčia, arba skatina** atsargų elgesį.
- **Žmonės, kurie nei perka draudimą nuo žemės drebėjimo, nei stato būstus, kurie nesugriūtų, tampa našta valstybei kai įvyksta žemės drebėjimas**. Valstybės vis tiek padeda, netgi jei aukų situacija yra jų pačių elgesio pasekmė (t.y. valdžia dažnai susiduria su **gerojo samariečio dilema**)(Good Samaritan dilemma).

■ Pripažindama tai, **valstybė gali versti žmones apsisaugoti patiems**, pavyzdžiui, arba versdamas statyti **standartus atitinkančius (tačiau brangesnius) namus**, arba verčiant pirkti **draudimo polisą**. Lietuvoje **privalomasis civilinės vairuotojų atsakomybės draudimas** yra privalomos prekės pavyzdys.

5.4 Dvi valstybės vaidmens perspektyvos

- 1 paskaitoje pamatėme, kad yra **2 viešojo sektoriaus veiklos analizės aspektai**:
 - **normatyvinis metodas**, kuris analizuoja **ką valstybė turėtų daryti**;
 - ir **pozityvinis metodas**, kuris nagrinėja ir paaiškina **ką valstybė iš tikrųjų daro ir kokios yra to pasekmės**.

- Dabar galime susieti mūsų rinkos ydų, persikirstymo ir privalomų prekių analizę su šiais dviem alternatyviais metodais.

5.4.1 Normatyvinė analizė

■ **Fundamentalios gerovės ekonomikos teoremos** yra naudingos tuo, kad jos aiškiai **apibrėžia valstybės vaidmenį**. **Nesant rinkos ydų ir privalomųjų prekių, viskas ką valstybė turi daryti, yra rūpintis pajamų pasiskirstymu**. Privati rinka daugiau mažiau užtikrins, kad ištekliai būtų efektyviai panaudoti.

■ **Jei yra svarbios rinkos ydos** – netobula konkurencija, netobula informacija, nepilnos rinkos, išoriniai efektai, viešosios prekės ir didelis nedarbas – yra **prezumpcija, kad rinka nebus Pareto efektyvi** ir todėl atsiranda vaidmuo valstybei. Tačiau yra **2 svarbios sąlygos**:

- **pirma**, turi būti parodyta (bent jau iš principo), kad yra tam tikri kišimosi į rinką būdai, kurie gali padaryti ką nors turtingesniais, nepadarant ko nors neturtingesniais, t.y. gali atlikti **Pareto pagerinimą**;
- **antra**, turi būti parodyta, kad **faktinis politinis procesas ir demokratinės visuomenės biurokratinės struktūros gali ištaisyti rinkos ydas** ir atlikti tą Pareto pagerinimą.

■ Kai informacija yra netobula ir brangi, analizė, ar rinka yra Pareto efektyvi, turi atsižvelgti į šiuos informacijos kaštus, nes **informacija kainuoja ir valstybei**, ne tik privačioms firmoms.

■ Rinkos gali būti nepilnos dėl **transakcijų kaštų**, tačiau **valdžia taip pat juos patirs** sukurdamą ir vykdydamą, pavyzdžiui, viešąją draudimo programą. Į šiuos kaštus taip pat turi būti atsižvelgta priimant sprendimus dėl programos kūrimo.

■ Neseni tyrimai nustatė įvairovę aplinkybių, kurioms esant, net jei valdžia neturi informacijos ar transakcijos kaštų pranašumo privačios rinkos atžvilgiu, valdžia gali, iš

principo, atlikti Pareto pagerinimą. **Faktas, kad gali egzistuoti valstybės politika, kuri atliktų Pareto pagerinimus, nebūtinai reiškia, kad valstybės kišimasis yra pageidaujamas:**

- turime įvertinti valstybės kišimosi pasekmes esant tam tikram **politiniam procesui**;
- turime suprasti, kaip veikia **realios, neidealios valdžios institucijos**, ir įvertinti tikimybę, kad valdžios veiksmai išgydys rinkos ydas. (Žiūrėkite taip pat skyrelį Antrojo geriausio teorija.)

■ Dažnai įprasta nurodyti rinkos ydą, sukurti valstybinę programą, kuri atliktų Pareto pagerinimą, ir pradėti ją įgyvendinti. **Kai programa nepasiekia savo tikslų, imami kaltinti biurokratai ir politinis sabotžas.** Tačiau, netgi jei biurokratai ir politikai elgiasi garbingai, pats valdžios pobūdis gali paaiškinti jos nesėkmes.

■ **Viešosios programos**, netgi tos, kurios tariamai tiesiogiai sušvelnins kai kurias rinkos ydas, yra **vykdomos demokratijose ne idealių vyriausybių ar geraširdžių diktatorių, o per sudėtingą politinį procesą.**

5.4.2 Pozityvinė analizė

■ **Rinkos ydų metodas suprasti valstybės vaidmenį:**

- yra iš esmės **normatyvinis** metodas;
 - yra pagrindas **identifikuoti atvejus, kai valstybė turėtų kažką daryti, atsižvelgiant į galimas valdžios nesėkmes.**
- Rinkos ydų **metodo populiarumas** lėmė daugelio programų pagrindimą tomis ydomis. Tačiau tai gali būti tik **retorika**. Dažnai yra žymus **skirtumas tarp programos deklaruojamo tikslo** (ištaisyti tam tikrą rinkos ydą) ir jos **turinio**.
- Politinė **retorika gali akcentuoti ydą, o slaptas tikslas yra paremti interesų grupę. Politinių jėgų ir tikrų tikslų analizė turi nagrinėti programos turinį ir pasekmes, o ne deklaruojamą tikslą.**
- Kai kurie ekonomistai mano, kad jie turėtų kreipti dėmesį į pozityvinę analizę, t.y. aprašyti valstybės programos pasekmes ir politinio proceso pobūdį, o ne į normatyvinę analizę (ką turėtų daryti valstybė). Tačiau **ekonomistų ir kitų specialistų diskusijos apie valdžios vaidmenį turėtų būti svarbi politinio proceso dalis moderniose demokratijose.**
- Be to, **institucinės sąrangos**, kurios pagalba daromi viešieji sprendimai, **analizė gali padidinti tikimybę, kad viešieji sprendimai atspindės platesnį viešųjų interesų spektrą**, o ne tik siaurus interesus.

5.5 Antrojo geriausio teorija

■ **Antrojo geriausio teorija** (the theory of second best) klausia tokio klausimo: **kai sąlygos, užtikrinančios visišką efektyvumą nėra pasiekiamos viename ar daugiau ekonomikos sektorių** (t.y. kada egzistuoja **neištaisomi iškraipymai tarp santykinų kainų**), **kaip turėtų būti pataisytos efektyvumo sąlygos kituose ekonomikos sektoriuose?**

■ **Apribojimai sektoriuose dažnai iškyla dėl institucinių, stebėjimo ir informacijos problemų**, kurios paprastai, pagal prielaidas, ignoruojamos standartinėje “**pirmosios geriausios politikos**” analizėje, kurioje valdžia turi pilną informaciją ir, politikos priemonių pagalba, kontroliuoja išteklių paskirstymą ekonomikoje. **Antrojo geriausio problema galioja ne tik viešuosiuose finansuose, bet ir visose ekonominės politikos srityse.**¹³ Šiame skyrelyje iliustruosime jos svarbą, pavyzdžiui, mokesčių politikos rekomendacijoms.

■ Naudojant argumentus ir pavyzdį, gali būti padaryti tokios 4 pagrindinės išvados dėl mokesčių politikos antrojo geriausio aplinkoje:

¹³ Žr. R.G. Lipsey and Kelvin Lancaster (1956-1957), “The General Theory of Second Best”, *The Review of Economic Studies*, Vol. 24, No. 1., pp. 11-32.

- **pirma**, jei mokestinis iškraipymas egzistuoja vienoje rinkoje (t.y. egzistuoja tam tikri apribojimai, kurie neleidžia patenkinti pirmojo geriausio optimalumo sąlygų šioje rinkoje), **kito mokestinio iškraipymo įvedimas gali būti teigiamas dalykas**;
- **antra**, priešingai, **jei egzistuoja keli mokestiniai iškraipymai, vieno iškraipymo pašalinimas gali nebūti teigiamas dalykas**;
- **trečia**, optimali politika antrojo geriausio situacijose **gali prieštarauti įprastai intucijai**, kuri susijusi su pirmojo geriausio politikos patarimais. Konkrečiai, politikos, kurios nebūtų pageidautinos pirmojo geriausio aplinkoje, gali turėti prasmę antrojo geriausio aplinkoje. Pavyzdžiui, racionavimas gali padidinti gerovę kai mokestiniai iškraipymai yra neišvengiami;
- **ketvirta**, **politikos kūrimas antrojo geriausio aplinkoje yra sudėtingas, priklausantis nuo tikslo pobūdžio ir nuo turimų priemonių**. Bendrai, esant antrojo geriausio optimaliai politikai, **iškraipymai turėtų būti įvesti visoje ekonomikoje**. Tokiu būdu, **informaciniai poreikiai iš mokesčių politikos vykdytojų pusės yra milžiniški**;
- **nepaisant to**, yra galimi tam tikri **konstruktyvūs, supaprastinantys rezultatai**. Būtent, esant tam tikroms aplinkybėms, sąlygos iš pirmojo geriausio analizės gali išlikti antrojo geriausio optimalioje politikoje. Pavyzdžiui, **plačioje antrojo geriausio situacijų klasėje nėra pageidautina įvesti iškraipymus ekonomikos gamybos sektoriuje**. Taip pat, kada įvedami papildomi apribojimai, kiti nei apribojimai ūkio šakoms (pavyzdžiui, politiniai apribojimai

ir apribojimai administraciniams gebėjimams), **analizė gali kartais siūlyti naudoti pirmojo geriausio politikos rekomendacijas dėl pirmojo geriausio taisyklių paprastumo ir nedidelių informacijos poreikių.**

Diskusijai 5.10. “Biodegalai”, žemės ūkio subsidijos ir EROEI

■ Savo pobūdžiu antrojo geriausio politika apima sąveikų tarp rinkų tyrimą. Dėl šios priežasties **analizė yra bendrosios pusiausvyros tipo.**

5.6 Pagrindinės sąvokos

Natūrali monopolija (natural monopoly)
Ribinės pajamos (marginal revenue)
Grynosios viešosios prekės (pure public goods)
Išoriniai efektai (externalities)
Nepilnos rinkos (incomplete markets)
Privalomosios prekės (merit goods)
Paternalizmas (paternalism)